

Grov vårdslöshet? – analys

Högsta domstolen 2023-08-22, mål nr [T 2755-22](#) "Mösseberg II"

Den i materiellt hänseende avgörande frågan i målet Mösseberg II är om en entreprenör – tillika försäkringstagare – har varit grovt vårdslös när den utfört sitt uppdrag enligt entreprenadavtalet. Högsta domstolen bedömer att så har varit fallet och att den skadelidande uppdragsgivarens försäkringsbolag därför inte har varit berättigat till ersättning ur entreprenörens ansvarsförsäkring. Jon Kihlman har analyserat domen för JP Infonet.

BAKGRUND OCH OMSTÄNDIGHETERNA I MÅLET

Försäkringsrättsliga och processrättsliga frågor

Utöver den här behandlade frågan om grov vårdslöshet förekommer i målet även frågor om direktkrav enligt [9 kap. 7 §](#) första stycket 2 p. försäkringsavtalslagen (2005:104), FAL. Dessutom behandlas frågan om en tidigare dom, genom vilken entreprenörens talan mot dennas försäkringsbolag har ogillats, utgör rättegångshinder i ett mål om regresskrav mellan den skadelidandes försäkringsbolag och entreprenörens försäkringsbolag, liksom om domen har bevisverkan i det senare målet och i så fall med vilken styrka.

Den förra frågan kommer inte alls att beröras. Detsamma gäller frågan om rättegångshinder. Och vad gäller bevisfrågan kan konstateras att den tidigare domen åtminstone inte ansågs förhindra en förnyad prövning. Trots underrätternas bedömningar, som refereras i domens punkt 10 och 11, är det emellertid svårt att tänka sig något annat än att bedömningen i den tidigare domen antingen skulle tas för god eller inte tillmätas någon betydelse. Att den tidigare domen, som hovrätten anges ha ansett, skulle ha en begränsad bevisverkan – vad nu det skulle vara – framstår onekligen som märkligt.

I det följande behandlas således bara den sista av de i domens två första punkter angivna frågorna: "I målet aktualiseras ... frågor om tolkning av villkor om undantag från försäkringen vid grov vårdslöshet respektive medvetet risktagande från den försäkrades sida."

Sakförhållandena

I juni 2010 utförde en entreprenör renoveringsarbeten i Mössebergs kurortshotell. Arbetet bestod i att avlägsna gammal färg från en ålderstigen träbyggnads fasad och därefter måla om denna. Hotellet är ett byggnadsminne. Därför krävdes – och fanns – ett tillstånd från länsstyrelsen avseende arbetena.

Den snickare som utförde arbetet använde växelvis en varmluftspistol och en så kallad speedheater, som är ett specialverktyg för färgborttagning. En varmluftspistol alstrar avsevärt mycket högre värme än en speedheater. I en till länsstyrelsens tillstånd fogad måleribeskrivning angavs att speedheater skulle användas för borttagning av färg. Däremot fanns inget uttalat förbud mot att använda även varmluftspistol.

Snickaren saknade erforderlig utbildning och arbetade ensam. För arbetet gällde Brandskyddsföreningens särskilda säkerhetsföreskrifter för "Heta arbeten". Ingen av de däri angivna åtgärderna vidtogs av entreprenören. Ingen utövade tillsyn över arbetet och ingen agerade brandvakt. Inte heller några andra säkerhetsåtgärder vidtogs.

Arbetet orsakade en brand i byggnaden med brand-, rök- och vattenskadorna som följd. Skadornas storlek värderades till ca 25 000 000 kronor.

Entreprenören väckte talan mot sin ansvarsförsäkringsgivare och begärde ersättning enligt försäkringsavtalet. I målet förekom bland annat en fråga om taleändring i högre rätt, som föranledde prejudikatet Mösseberg I ([NJA 2016 s. 737](#)). I sak ogillade såväl tingsrätten som hovrätten entreprenörens talan. Hovrättens domskäl var i korthet att entreprenören inte hade lidit någon skada och därför inte var berättigad till ersättning. Sakfrågan prövades inte av Högsta domstolen (HD), varför hovrättens dom vann laga kraft.

Sedan entreprenören hade gått i konkurs väckte fastighetsägarens försäkringsbolag med stöd av 9 kap. 7 § första stycket 2 p. FAL talan mot entreprenörens ansvarsförsäkringsgivare och yrkade ersättning med ansvarsförsäkringens maximala belopp. Tingsrätten ogillade käromålet, medan hovrätten i huvudsak biföll det.

Grov vårdslöshet

Vid företagsförsäkringar är försäkringsbolaget fritt från ansvar mot en försäkrad som har framkallat ett försäkringsfall uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet, liksom om den försäkrade annars måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att detta innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa. Det senare är knappast mer än en del av definitionen av grov vårdslöshet, jämför dock domens punkt 33 enligt vilken det medvetna risktagandet inte behöver kvalificeras som grovt vårdslöst.

Som anges i domens punkt 31 är termen grov vårdslöshet inte definierad i FAL. Inte heller någon annanstans finns någon legaldefinition. Detsamma gäller för "vanlig" vårdslöshet: Det finns ingen legaldefinition. Med sådan avses emellertid enligt Bengtsson & Strömbäck (Skadeståndslagen – En kommentar, JUNO version 8, avsnitt 2.1.2) att "skadegöraren inte uppträtt på samma sätt som en förnuftig och hänsynsfull person av samma kategori kan antas ha handlat, om han varit i skadegörarens situation". Grov vårdslöshet är naturligtvis värre – mer graverande – än "vanlig" vårdslöshet.

Följaktligen anger HD i punkt 31 att det, för att grov vårdslöshet ska föreligga, "krävs att en vårdslöshet är av mycket allvarligt slag" och att det främst handlar om fall som ligger nära det uppsåtliga handlandet (jämför ovan beträffande medvetet risktagande) samt att det torde krävas "betydande hänsynslöshet eller nonchalans som medför en avsevärd risk för skada".

I punkt 32 anges sedan att det "vanligen" krävs att fråga är om "medveten vårdslöshet" – hur nu en sådan skiljer sig från åtminstone någon form av uppsåt – för att vårdslösheten ska anses vara grov, men att även "omedveten vårdslöshet" i vissa fall kan vara grov.

Det sagda gäller när fråga är om försäkring. Det förhåller sig emellertid knappast på annat sätt inom andra rättsområden. Att grov vårdslöshet är "värre" än "vanlig" vårdslöshet, torde således med såväl språklig som logisk nödvändighet gälla inom alla områden. Och kvalificeringen enligt ovan är så allmängiltig att den nog kan appliceras överallt.

En annan sak är att frågan om grov vårdslöshet i många fall uppkommer på grund av att ett avtal anger till exempel att en ansvarsbegränsning inte ska gälla vid grov vårdslöshet. Begreppet kan då behöva tolkas. Och parterna kan naturligtvis i ett enskilt fall ha haft en annan uppfattning än den gängse om vad det betyder. HD berör frågan i punkt 36, som uttryckligen bara behandlar försäkringsavtal av standardkaraktär. Det är emellertid osannolikt att något som anges där inte skulle gälla på motsvarande sätt för andra avtal, i vart fall av standardkaraktär.

Både grov vårdslöshet och vårdslöshet utgör avvikelser från en norm. Eftersom en del av normens innebörd knyter an till hur "en förnuftig och hänsynsfull person av samma kategori" skulle ha agerat (eller inte agerat) är det naturligt att normen är strängare mot en yrkesman som agerar inom sitt yrkesområde än mot en privatperson, som inte kan förväntas kunna och förstå lika mycket om vare sig hur man bör agera eller om följderna av ett avvikande agerande. Konsekvensen – som HD utvecklar något i punkt 34 – är att det är "lättare" för en yrkesman att vara grovt vårdslös (och naturligtvis även vårdslös) än vad det är för en privatperson.

Identifikation

En särskild fråga beträffande bland annat grov vårdslöshet är vems agerande som ska beaktas. Är det i det här fallet snickarens, arbetsledarens, den verkställande direktörens eller styrelsens (eller någon annans) agerande som är avgörande? När fråga är om försäkringsrätt är den frågan jämförelsevis enkel att hantera, eftersom FAL i [8 kap. 14 §](#) anger att "med den försäkrades handlande [ska] likställas handlande av den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen". Det är således inte snickarens, men väl arbetsledarens eller platschefens, den verkställande direktörens och styrelsens culpa som är relevant. I målet förekom emellertid bara den verkställande direktören och platschefen. Det var således deras eventuella grova culpa som var avgörande för utgången i målet.

HD:S BEDÖMNING

HD:s bedömning i målet utgår från att entreprenören hade ådragit sig skadeståndsskyldighet mot fastighetsägaren, som också var uppdragsgivare. För det krävs bara "vanlig" vårdslöshet. Det gäller oberoende av om skadan anses ha uppkommit inom eller utom uppdraget.

Bedömningen utgår vidare från att fastighetsägaren hade rätt till ersättning från sin försäkringsgivare, som i sin tur i och för sig hade rätt att rikta ett motsvarande anspråk mot entreprenörens ansvarsförsäkringsgivare.

Medvetet risktagande

HD prövar först om den verkställande direktören eller platschefen hade tagit någon medveten risk, det vill säga om de hade känt till att agerandet och underlåtenheten att vidta erforderliga säkerhetsåtgärder "innebar betydande risk för att skada skulle inträffa". Till skillnad från den bakomliggande lagregeln i [8 kap. 11 § FAL](#) – där beviskravet anges vara att de "måste antas" ha känt till risken – innehöll försäkringsavtalet ingen motsvarande bevislättning. Enligt HD krävdes därför att det skulle stå klart att entreprenören "genom relevanta personer" faktiskt förstod att sådan risk förelåg. Beviskravet synes avvika från det som tillämpades i Suterånghuset på Ekerö ([NJA 2021 s. 353](#)) punkt 11, se härtill min analys av rättsfallet, [Reklamation och prisavdrag](#), under rubriken Bevistema och beviskrav. Käranden hade inte visat att sådan faktisk förståelse hade förelegat. Undantaget beträffande medvetet risktagande var därför inte tillämpligt.

Grov vårdslöshet

En första fråga beträffande grov vårdslöshet är om bruket av varmluftspistol i sig konstituerade sådan vårdslöshet. Länsstyrelsens rekommendation att speedheater skulle användas innebär enligt domens punkt 44 inte i sig att det skulle vara uteslutet att använda varmluftspistol. I punkt 45 anges sedan att det får anses utgöra branschpraxis att använda varmluftspistol för att ta bort färg. Mot den bakgrunden konstaterar HD i punkt 46 att bruket av varmluftspistol inte i sig konstituerade grov vårdslöshet.

HD prövar därefter i punkt 47 om det – inte minst mot bakgrund av att bruket av varmluftspistol "får anses innebära en mycket stor risk för brand" – var grovt vårdslöst av bolaget att dels anförtro arbetet till en anställd som inte hade utbildning för eller erfarenhet av att använda varmluftspistol för färgborttagning och inte heller någon utbildning om säkerhetsföreskrifterna för "Heta arbeten", dels inte vidta erforderliga säkerhetsåtgärder vid arbetet. Bedömningen avser inte den snickare som utförde arbetet, utan platschefen eller den verkställande direktören.

HD konstaterar i domens punkt 49 att arbetet utfördes "på ett sådant sätt att det, särskilt med beaktande av att det varit fråga om arbete som utförts inom ramen för en yrkesmässig verksamhet ..., måste anses ha varit fråga om grov vårdslöshet". Undantaget i ansvarsförsäkringen var därför tillämpligt varför käromålet ogillas.

ANALYS

En omedelbar reflektion med anledning av det avslutande påpekandet om yrkesmässig verksamhet är att det skulle ha varit långt ifrån säkert att en privatperson under i övrigt likartade omständigheter hade ansetts ha varit grovt vårdslös. Det är måhända betryggande för alla hemmasnickare. Om ett sådant motsatslut inte vore avsett, skulle det knappast ha funnits skäl för HD att särskilt markera betydelsen av yrkesmässig verksamhet. En annan sak är att den som vill ha sitt hus kvar ändå gör klokt i att vara försiktig med varmluftspistoler.

HD synes bunta ihop de båda omständigheterna att arbetet utfördes av en därtill olämplig person och att inga erforderliga säkerhetsåtgärder vidtogs. Det väcker naturligtvis frågan om en av dem hade räckt. Skulle

det ha varit grovt vårdslöst att visserligen låta arbetet utföras av en därtill olämplig person, men å andra sidan vidta alla erforderliga säkerhetsåtgärder? Åtminstone i en motsvarande situation blir svaret rimligtvis nekande. Den omvända frågan är svårare att besvara: Skulle det ha varit grovt vårdslöst att låta arbetet utföras av en därtill lämplig och utbildad person, men inte vidta erforderliga säkerhetsåtgärder? Det skulle inte ha gjorts något om HD hade hanterat även de frågeställningarna.

Domen bekräftar vad som anges i 8 kap. 14 § FAL. Den grova vårdslösheten ska, för att tillmätas betydelse, föreligga tämligen högt upp i en organisation och snarare avse hur arbetet organiseras än hur det i ett enskilt fall utförs. Den ska således kunna sägas vara systematisk. Frågan om den distinktionen är särskild för försäkringsavtal eller om den är mer allmängiltig besvaras inte i domen. Eftersom det även i andra fall snarare är fråga om till exempel ett säljande bolags ansvar än om enskilda anställdas, ligger det dock tämligen nära till hands att resonera på motsvarande sätt även utanför FAL:s tillämpningsområde.

Om sakförhållandena i målet prövas mot den i punkt 31 redovisade uppfattningen om grov vårdslöshet – framför allt betydande hänsynslöshet eller nonchalans i kombination med en avsevärd risk för skada – framstår domen som en skärpning av vad som utgör grov vårdslöshet. Någon hänsynslöshet var det knappast fråga om. Den kvarvarande frågan är därmed om den nonchalans som bolaget visade kan sägas ha varit "betydande". Med facit i hand var den naturligtvis det. Utan den skulle skadan inte ha inträffat. Men var den det när arbetet utfördes? Det anser Högsta domstolen. Det är nog numera lite lättare än tidigare att vara grovt vårdslös.

[Jon Kihlman](#)

Advokat, jur. dr

OM DOKUMENTET

Senast uppdaterad

2023-09-12

Utgivare

JP Infonet

[Jon Kihlman](#) Advokat,
jur.dr

Författad av
